

УДК 373.3.014.3(477)

DOI:

Алла Чаговець, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія"
Харківської обласної ради

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: ЯК УСПІШНО ВЗАЄМОДІЯТИ З СІМ'ЄЮ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті досліджено концептуальні засади педагогіки партнерства та обґрунтовано важливість взаємодії учителя із сім'єю молодшого школяра. Визначено, що для сучасного суспільства принципово важлива орієнтація партнерської діяльності вчителя, адже процес взаємодії із сім'єю є активним та успішним за умови, якщо батьки відчують глибоку зацікавленість у вихованні дитини, якщо вони – партнери. З'ясовано, що педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога, дитини та родини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Ключові слова: педагогіка партнерства; суб'єкт-суб'єктні відносини; учитель-учні-батьки; успішність взаємодії сім'ї та школи.

Лит. 11.

Alla Chahovets, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Professor of the Theory and Methods of Preschool Education Department
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of the Kharkiv Regional Council

PARTNERSHIP PEDAGOGY: HOW TO SUCCESSFULLY INTERACT WITH THE PUPIL'S FAMILY

The article explores the conceptual foundations of partnership pedagogy and substantiates the importance of teacher interaction with the family of a junior student. It is determined that for modern society the orientation of the teacher's partnership is fundamentally important, because the process of interaction with the family is active and successful, provided that parents have a deep interest in raising a child, if they are partners. The subject-subject interaction "student-teacher-parent" involves the family in the educational process, through cooperation with the school. The teacher should be a friend to the child, a mentor and companion to the parents. It is characterized that the content of partnership pedagogy is a democratic and humane attitude to the child, providing him with the right to choose, to his own dignity, to respect, the right to be as he is, and not as the teacher wants to see him. Partnerships are formed where children and adults share common views and aspirations. Partnerships are formed where children and adults share common views and aspirations. The main task of partnership pedagogy is to overcome the inertia of thinking, the transition to a qualitatively new level of building relationships between participants in the educational process. This task is realized in the joint activities of teachers and students, teachers and parents, which involves mutual understanding, unity of interests and aspirations for the personal development of students. The framework conditions are summarized, which include six main types of parental activities that unite the family, school, and community in a partnership, including: parenting; communication; volunteering; home study; decision making; cooperation with the community. The principles of pedagogy of partnership according to the NUS Concept are determined: respect for the individual; friendliness and positive attitude; trust in relationships; dialogue – interaction – mutual respect; distributed leadership (proactivity, the right to choose and responsibility for it, the horizontality of connections); principles of social partnership (equality of the parties, voluntary commitment, mandatory implementation of agreements). It has been found that partnership pedagogy defines a truly democratic way of cooperation between teacher, child and family, which does not reject differences in their life experience, knowledge, but provides unconditional equality in the right to respect, trust, friendliness and mutual demands.

Keywords: partnership pedagogy; subject-subject relations; teacher-students-parents; success of family-school interaction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасне навчання і виховання учнів вимагає нової педагогічної етики, визначальною

рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя, учнів та батьків. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримку, повагу, співпереживання, утвердження людської гідності, довіру,

взаєморозуміння тощо); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання. Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності вчителя, адже процес взаємодії із сім'єю може бути активним та успішним за умови, якщо батьки відчувають глибоку зацікавленість у вихованні дитини, якщо вони є партнерами.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що становить систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму, творчого підходу до розвитку особистості. Значний внесок у становлення педагогіки партнерства зробили сучасні вчені, зокрема Т. Алексєєнко (узагальнила основні напрями співпраці сім'ї і школи); Ш. Амонашвілі (розглядав особливості гуманної педагогіки); Л. Буніна (обсервувала проблему формування у молодих сімей навичок усвідомленого батьківства засобами соціально-педагогічної підтримки); Т. Виноградова (обґрунтувала важливість взаємодії батьків і педагогів у вихованні нового покоління); О. Коханова (аналізувала партнерську взаємодію з точки зору психології); В. Моргун (досліджував педагогіку співпраці та психологію толерантності); В. Постовий (вивчав проблему формування педагогічної культури батьків та педагогічних проблем молоді сім'ї); І. Рибальченко (виокремила форми роботи з батьками в закладі освіти) та ін.

Велике значення у розв'язанні проблеми підготовки майбутніх учителів до реалізації педагогіки партнерства мають фундаментальні дослідження О. Барвінського, І. Зверевої, В. Дубовського, О. Калюжної, Л. Києнко-Романюк, Т. Кравченко, Л. Красномоєць, А. Кузьмінського, Г. Наумчук, В. Омеляненко, Г. Пономарьової, О. Савченко, Л. Синютки, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, І. Трубавіної, Т. Ушеніної та ін.

Мета статті. Дослідити концептуальні засади педагогіки партнерства і обґрунтувати важливість взаємодії учителя із сім'єю молодшого школяра.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “партнерство” переважно визначають як: систему взаємовідносин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності; спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівності та доповнюваності всіх її учасників; організаційну форму спільної

діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці й активної участі в її реалізації; спосіб взаємовідносин, за яких зберігаються права кожної зі сторін, чітко узгоджені та злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності [2].

У навчально-методичному посібнику “Психологія партнерської взаємодії в освіті” О. Коханової обґрунтовано, що партнерство полягає у [4]: “встановленні партнерських стосунків з сім'ями учнів; побудові гуманістичних орієнтирів та способів їх досягнення під час спільної діяльності; залученні батьків до організації освітнього процесу та управління життєдіяльністю школи; науково-методичному та інформаційному супроводі як педагогічного, так і психологічного навчання батьків, яке сприяє підвищенню їхньої компетентності; проведенні різноманітних діагностик, мета яких полягає у визначенні запитів та реалізації освітніх потреб як батьків, так і учнів”. Також дослідницею виокремлено критерії, що визначають ефективність ідеї розвитку стосунків партнерства як найпродуктивнішої системи відповідних умов педагогічної взаємодії: сформована професійно-особистісна готовність педагога до гуманізації освітнього середовища; відкритість; позитивна взаємозалежність суб'єктів міжособистісної взаємодії (усвідомлення спільної мети, наявність загальних ресурсів, докладання спільних зусиль для розв'язання проблем); право на автентичність кожного учасника педагогічної взаємодії; усвідомлення індивідуальної та групової відповідальності (внутрішня і зовнішня мотивація спільної діяльності суб'єктів); можливість задовольняти основні міжособистісні потреби в процесі спільної діяльності та спілкування; підтримувальна взаємодія, що забезпечує сприятливий психологічний клімат взаємодії загалом; високий рівень розвитку соціальних умінь і навичок спілкування; рефлексивний аналіз власної поведінки в контексті соціальної поведінки інших суб'єктів.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія “учень – учитель – батьки” передбачає залучення родини до освітнього процесу, шляхом співпраці зі школою. Учитель має бути для дитини другом, для батьків – порадником і соратником. Педагогіка партнерства (співробітництва) ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості. Її метою є створення нового гуманного суспільства, вільного від тоталітаризму і офіціозу [8, 17].

Як зазначає І. Бевзюк, “Термін “педагогіка

співробітництва”/“педагогіка співпраці” з’явився у радянській педагогіці після публікації Маніфесту “Педагогіка співробітництва”, підписаного у 1986 р. робочою групою педагогів-науковців (педагогів-новаторів): Ш. Амонашвілі, І. Волковим, С. Ільїним, В. Караковським, С. Лисенковою, В. Матвеевим, С. Соловейчиком, В. Шаталовим та М. Щетинїним. Основні ідеї “педагогіки співпраці” радянського зразка: зміна стосунків з учнями: повага вчителя до учнів; надання учням опорних сигналів; навчання без примусу: зокрема, усунення оцінки; вільний вибір: надання дитині свободи вибору у процесі навчання; випередження: включення до програми складнішого матеріалу; значні блоки матеріалу (об’єднання 6–10 уроків або тем в один блок); урок відповідної форми: урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; інтелектуальне тло класу: створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі (розвиток здібностей й нахилів дитини; свобода творчості); самоаналіз: колективний аналіз та оцінювання діяльності кожного учня; колективне творче виховання; співпраця з батьками: відкрите, довірливе ставлення до дітей, як до дорослих (і у школі, і в родині); особистісний підхід до учня; співробітництво вчителів” [1, 58].

У статті “Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи” Л. Ніколенко наголошує на тому, що: “Нова українська школа – це не тільки компетентнісний підхід до навчання, це і формування цінностей, на основі яких виробляються ставлення до чого-небудь. Треба по-людськи ставитись, поважати людей – усіх. Бо якщо не зміниться ставлення, то й довіри не буде. Для побудови довіри дуже важливо змінити систему зв’язків в українських школах. Наша освіта – дуже вертикальна: директор, завуч, учителі, діти і десь там батьки. Але щоб побудувати довіру, ми маємо будувати горизонтальні зв’язки, партнерство. Щоб вчитель був на рівні учня, щоб вони сиділи разом на килимку та розмовляли. Тоді вибудовується довіра, повага до гідності. Саме це закладено в концепцію НУШ” [6].

Професорка соціології університету Дж. Хопкінс, Дж. Епштейн узагальнила рамкові умови, що включають шість основних типів активностей батьків, які поєднують відносинами “партнерства” сім’ю, школу та громаду, серед яких:

- *батьківство*: сім’ї мають забезпечувати здоров’я та безпеку дітей, створювати вдома середовище, що заохочує до навчання; школи ж повинні забезпечувати сім’ї навчанням та

інформацію, щоб допомогти їм зрозуміти своїх дітей та сприяти їхньому розвитку;

- *спілкування*: школи мають бути підзвітними родинам і надавати їм інформацію про прогрес у школі та успішність учнів; засоби спілкування мають відповідати культурним особливостям батьків, і процес повинен бути спрямованим;

- *волонтерство*: батьки можуть зробити значний внесок у середовище та функції школи; школи можуть отримати максимальну віддачу від цього процесу через створення гнучких графіків, що відповідатимуть таланту і інтересам батьків потребам студентів, вчителів і адміністраторів;

- *навчання вдома*: батьки можуть допомагати своїм дітям у діяльності, пов’язаній зі школою, за методичної підтримки вчителів;

- *ухвалення рішень*: школи можуть дати батькам значущі ролі в ухваленні рішень у школі та допомогти їм максимально використовувати їх; ця можливість повинна бути відкритою для всіх верств громади, а не тільки для людей, які мають найбільше часу та енергії, щоб витратити на шкільні справи;

- *співпраця з громадою*: школи повинні координувати роботу та ресурси громади, бізнесу, коледжів або університетів, а також інших груп для удосконалення шкільних програм, сімейних практик і навчання та розвитку студентів; школи можуть допомогти сім’ям отримувати доступ до допоміжних послуг, що надаються іншими установами, такими як охорона здоров’я, культурні заходи, послуги репетиторів та програми післядипломного догляду за дітьми [11].

Педагогіка партнерства – це ключовий компонент формули Нової української школи, це взаємна повага до особистості, це педагогіка з особистісно-орієнтованим навчанням у центрі якого – дитина.

Концепція “Нова українська школа” збудована на осучасненому західному варіанті: польському, канадському та німецькому [5]. Наприклад, основні ідеї “педагогіки співпраці” польського зразка полягають у тому, що батьки: ухвалюють програму діяльності школи (внутрішньої та зовнішньої) а також принципи психологічної допомоги учням; можуть об’єднуватися у шкільну раду; мають спілкуватися та вносити свої пропозиції, але не можуть забороняти будь-що: повинні запропонувати заміну, обговорити її спільно тощо.

У пораднику для вчителя “Нова українська школа” зазначено: “Кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія Концепції “Нова українська школа” – допомогти розкрити

та розвинути здібності, таланти та можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками” [7].

“Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів. Принципи партнерства в педагогіці є такими: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей)” [7, 16].

Зміст педагогіки партнерства полягає у демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Стосунки партнерства складаються там, де діти і дорослі об'єднані спільними поглядами і прагненнями.

О. Кисла та Т. Ландар у статті “Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини” обґрунтовують ефективність взаємодії сім'ї і школи у становленні та розвитку особистості дитини, а також зазначають: “Батьки – це перші педагоги і саме за допомогою сім'ї дитина соціалізується, у неї закладаються цінності, світогляд, від батьків переймаються моральні якості, манери поведінки. Важливим на першому етапі є знайомство вчителя з учнями, батьками, налагодження контакту. Саме знайомство доцільно провести у інтерактивній формі, з допомогою вправ, які викличуть позитивні емоції. Таким чином, першокласник позбудеться дискомфорту. Також вбачаємо доцільним, щоб перші тижні перебування у школі на заняттях були присутні члени родини, які б спостерігали за дітьми, підтримували їх в перші дні навчання, допомагали вчителю проводити ранкові зустрічі, ігри на перервах тощо” [3, 243].

У дисертації І. Перепелюк [10, 35] зазначає, що: “Основними напрямками співпраці школи та сім'ї є: практична й матеріальна допомога батьків учням та школі; активна участь батьків у реалізації навчальних завдань школи; участь батьків у всіх заходах, спрямованих на знайомство дітей з їхніми

вчителями; допомога в організації домашньої навчально-виховної роботи з дітьми. Що стосується форм співпраці батьків і вчителів, то вони повинні полягати в підтриманні постійного контакту, обміні інформацією та наданні допомоги в освітніх питаннях. Існують такі форми співпраці школи та батьків: періодична організація інформаційних конференцій із батьками учнів; ознайомлення батьків зі шкільними цілями й методами, навчальним планом, організацією роботи та шкільним життям за участі батьків у заняттях і урочистостях, організованих на шкільних майданчиках; розповсюдження шкільних звітів і новин про успіхи дітей серед батьків; відвідування педагогами дітей удома, щоб дізнатись про їх життєві й навчальні умови та надати керівництво батькам про організацію домашньої роботи учнів; організація батьківської педагогічної бібліотеки; систематична просвіта батьків з метою формування у них педагогічної грамотності; індивідуальні контакти батьків з педагогами”.

Взаємодія між учителем та батьками в рамках педагогіки партнерства включає такі елементи [9]:

- постійну комунікацію, яка дозволяє оперативно реагувати на будь-які зміни та проблеми (створення чатів чи груп у соціальних мережах та месенджерах, проведення відео-бесід);

- неформальне спілкування (спільне святкування визначних подій та свят, які мають важливе значення для життя дітей та школи);

- усебічну допомогу й участь батьків у організації та проведенні свят, тематичних і позашкільних заходів;

- участь батьків у навчальному житті своїх дітей (добровільна допомога під час створення навчальних матеріалів і формування освітнього середовища, обмін життєвим та професійним досвідом).

Взаємодія школи та сім'ї – один із головних принципів педагогіки партнерства. Він ґрунтується на спільності інтересів держави та народу, на єдності виховних завдань сім'ї та школи.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Концепція “Нова українська школа” збудована на осучасненому варіанті західного типу партнерської педагогіки, в якому акцентовано на взаємодії вчителів, учнів та їхніх батьків. Загалом, ключовим терміном поняття “педагогіка партнерства” (партнерська педагогіка; технологія партнерського навчання; педагогіка співпраці) є поняття “педагогічна взаємодія”. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем,

учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, а також є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Сучасна школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога, дитини та родини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзюк М. С. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з батьками в умовах інклюзивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Умань, 2019. 267 с.
2. Запорожцева Ю. С. Основні принципи та критерії ефективного партнерства учасників освітнього процесу. *Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ* : матеріали наук.-практ. конф. URL: <https://conf.zippo.net.ua/?p=77> (дата звернення: 18.11.2020).
3. Кисла О. Ф., Ландар Т. О. Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини. *Молодий вчений*. № 8 (72). 2019. С. 241–244.
4. Коханова О. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті : навчально-методичний посібник. Київ : ПП Щербатих О. В, 2011. 104 с.
5. Матвієнко О. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії у навчально-виховному середовищі школи першого ступеня : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 650 с.
6. Ніколенко Л. Педагогіка партнерства як умова реалізації завдань розвитку особистості дитини у контексті Нової української школи. *Методист*. 2018. Т. 6. С. 84–92.
7. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Плєяди", 2017. 206 с.
8. Нова українська школа: порадник для вчителя : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Педагогіка партнерства: як успішно взаємодіяти з батьками. URL: <https://naurok.com.ua/post/pedagogika-partnerstva-yak-uspishno-vzaemodiyati-z-batkami> (дата звернення: 21.11.2020).
10. Перепелюк І. Р. Організаційно-педагогічні умови партнерства дошкільного навчального закладу і сім'ї в Республіці Польща : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Чернівці, 2018. 265 с.
11. Joyce, L. Epstein. Parent involvement: a survey of teacher practices. *The Elementary School Journal*. 1982. 83(2). URL: https://www.researchgate.net/publication/249134215_Parent_Involvement_A_Survey_of_Teacher_Practices (дата звернення: 21.11.2020).

REFERENCES

1. Bevziuk, M. S. (2019). *Pidhotovka maibutnixh*

uchyteliv pochatkovoї shkoly do vzaemodii z batkamy v umovakh inkliuzyvnogo navchannia [Preparation of future primary school teachers for interaction with parents in the conditions of inclusive education]. *Candidate's thesis*. Uman, 267 p. [in Ukrainian].

2. Zaporozhtseva, Yu. S. (2020). *Osnovni pryntsypy ta kryterii efektyvnoho partnerstva uchasnykiv osvitnoho protsesu* [Basic principles and criteria of effective partnership of participants of educational process]. *Pedahohika partnerstva yak osnova rozvytku subiektiv osvitnoi diialnosti v umovakh NUSh* : materialy nauk.-prakt. konf. – Pedagogy of partnership as a basis for the development of subjects of educational activity in terms of NUS: Proceedings of Scientific Practice Conf. Available at: <https://conf.zippo.net.ua/?p=77> (Accessed 18 Nov.2020). [in Ukrainian].

3. Kysla, O. F. & Landar, T. O. (2019). *Realizatsiia idei Novoi ukrainskoi shkoly shliakhom vzaemodii shkoly ta rodyny* [Implementation of the ideas of the New Ukrainian School through the interaction of school and family]. *A young scientist*. No. 8 (72). pp. 241–244. [in Ukrainian].

4. Kokhanova, O. P. (2011). *Psykhohohiia partnerskoi vzaemodii v osviti* [Psychology of partnership in education]. *Training manual*. Kyiv, 104 p. [in Ukrainian].

5. Matviienko, O. (2010). *Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnixh uchteliv do pedahohichnoi vzaemodii u navchalno-vykhovnomu seredovyshchi shkoly pershoho stupenia* [Theoretical and methodical bases of preparation of future teachers for pedagogical interaction in the educational environment of school of the first degree]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 650 p. [in Ukrainian].

6. Nikolenko, L. (2018). *Pedahohika partnerstva yak umova realizatsii zavdan rozvytku osobystosti dytyny u konteksti Novoi ukrainskoi shkoly* [Pedagogy of partnership as a condition for the implementation of tasks of child personality development in the context of the New Ukrainian school]. *Methodist*. Vol. 6. pp. 84–92. [in Ukrainian].

7. *Nova ukrainska shkola* (2017). [New Ukrainian school: a guide for teachers]. (Ed.) Bibik, N. Kyiv, 206 p. [in Ukrainian].

8. *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchtelia* (2018). [New Ukrainian school: a guide for teachers]. *Training manual*. (Ed.) N. Bibik. Kyiv, 160 p. [in Ukrainian].

9. *Pedahohika partnerstva: yak uspishno vzaemodiyati z batkamy* [Pedagogy of partnership: how to successfully interact with parents]. Available at: <https://naurok.com.ua/post/pedagogika-partnerstva-yak-uspishno-vzaemodiyati-z-batkami> (Accessed 21 Nov. 2020). [in Ukrainian].

10. Perepeliuk, I. R. (2018). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy partnerstva doshkilnoho navchalnoho zakladu i simi v Respublitsi Polshcha* [Organizational and pedagogical conditions of partnership between a preschool educational institution and a family in the Republic of Poland]. *Candidate's thesis*. Chernivtsi, 265 p. [in Ukrainian].

11. Joyce, L. Epstein. (1982). Parent involvement: a survey of teacher practices. *The Elementary School Journal*. Vol. 83(2). Available at: https://www.researchgate.net/publication/249134215_Parent_Involvement_A_Survey_of_Teacher_Practices (Accessed 21 Nov. 2020). [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.11.2020